

رابطه برخی متغیرهای خانوادگی با بازدهی تحصیلی دانش آموزان در شهر اصفهان

منصور حقیقتیان^۱

چکیده

با توجه به اهمیت روزافزون تحصیلات در کسب موقعیت‌های اجتماعی و تفاوت دسترسی اعضای طبقات مختلف به آموزش، این تحقیق به بررسی رابطه بین برخی متغیرهای خانوادگی با بازدهی تحصیلی دانش آموزان در شهر اصفهان پرداخت. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانش آموزان مقطع ابتدایی شهر اصفهان می‌شد که از بین آنها ۴۱۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران و از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان داد بین مشارکت والدین در امور درسی فرزندان، انتظارات والدین از فرزندان، نوع روابط والدین با فرزندان، سرمایه اقتصادی خانواده و موفقیت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنادار وجود داشت. ضریب تأثیر روابط والدین بر موفقیت تحصیلی برابر ۰/۲۶ و ضریب تأثیر سرمایه اقتصادی برابر با ۰/۱۴ بود و که از نظر آماری دارای معنادار بود.

واژگان کلیدی: روابط والدین با فرزندان، انتظارات والدین از فرزندان، سرمایه اقتصادی و موفقیت تحصیلی.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۱/۸

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، دهقان، ایران mansour_haghighatian@yahoo.com

بیان مسأله

جوامع معاصر هر روزه پیچیده‌تر و دستیابی به بسیاری از موقعیت‌های اجتماعی و مشاغل مخصوصاً در سطوح بالا، منوط به داشتن مدارج بالایی از تحصیلات یا آنچه بورديو سرمایه فرهنگی نهادینه شده^۱ نامید می‌باشد (کربو، ۲۰۱۲؛ ریتزر، ۲۰۱۱). هم‌چنین امروزه کسب علم و دانش فرزندان یکی از مهمترین دغدغه‌های خانواده‌ها شده است و آن‌ها سرمایه‌گذاری‌های کلانی در این زمینه می‌کنند، بنابراین باید توجه ویژه‌ای به این امر مهم بشود. موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از متغیرهای اصلی آموزش و پرورش است و می‌توان از آن به عنوان شاخص عمده سنجش کیفیت آموزش و پرورش یاد کرد. معمولاً موفقیت تحصیلی بر اساس نتایج آزمونهای نهایی و استاندارد مورد سنجش قرار می‌گیرد و نمراتی را که دانش‌آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی و در دروس مختلف کسب می‌نمایند نشانی از موفقیت تحصیلی آنان تلقی می‌کنند.

از طرف دیگر، درمورد میزان تأثیرگذاری عوامل و متغیرهای خانواده بر موفقیت آموزشی دانش‌آموزان، بین صاحب نظران اختلاف دیدگاه وجود دارد. برخی پژوهش‌ها حکایت از تأثیرگذار بودن عوامل خانوادگی بر موفقیت آموزشی دانش‌آموزان می‌کنند (بیدول و فریدکین، ۱۹۸۸: ۴۵۵). بعضی تحقیقات دیگر نقش عوامل مدرسه‌ای مانند نحوه برخورد و رفتار معلم‌ها با دانش‌آموزان را مهم‌تر می‌دانند (گوریتزر و کریب، ۲۰۱۰: ۳۷؛ هارالامبوس و هالبورن، ۲۰۰۸: ۶۳۸). مفهوم سرمایه اجتماعی در این زمینه نقش مهمی بازی می‌کند، یعنی اینکه اگر روابط بین والدین و فرزندان از نوع همکاری و همیاری باشد و اینکه والدین زمانی را به امور درسی فرزندان اختصاص دهند و فرزندان نیز از والدین حرف شنوی داشته باشند، اندوخته‌های مادی و معنوی والدین می‌توانند به فرزندان آنها منتقل شوند (کلمن، ۱۹۸۸). برخی تحقیقات نشان از آن دارند که در خانواده‌هایی که اعتماد و همکاری بیشتر است، فرزندان از میزان بیشتری سلامت روانی نیز برخوردار هستند (حقیقتیان و دیگران، ۱۳۹۰). از این رو تحقیق حاضر به دنبال واکاوی رابطه بین برخی متغیرهای خانوادگی با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد.

با توجه به آن که قسمت مهمی از وظایف فرهنگی و تربیتی خانواده در دهه‌های اخیر به عهده نهادها و سازمان‌های دیگری گذاشته شده، ولی هنوز خانواده به عنوان رکن اساسی و مهمی در انتقال فرهنگ به فرزندان شناخته می‌شود. قاسمی و کاظمی (۲۱۰۱۳۸۸) در مطالعه نقش خانواده

در ایجاد سرمایه اجتماعی در بین دانش آموزان دوره متوسطه اصفهان دریافتند که الگوی خانواده موکراتیک (که دارای آزادی معقول همراه با احترام متقابل و مشارکت در تصمیم گیریها و ... می باشد) تأثیر قابل ملاحظه ای در ایجاد سرمایه اجتماعی خانواده داشت.

پیشینه تحقیق

کردی و غضنفری (۱۳۹۴) در مقاله «تبیین جامعه‌شناختی رابطه میزان سرمایه اجتماعی خانواده با موفقیت تحصیلی فرزندان»، با به کارگیری یک نمونه ۳۲۶ نفری از دانش آموزان دختر سال سوم دبیرستان‌های شهرسازی از استان مازندران که به شیوه طبقه‌ای انتخاب شده بودند، سرمایه اجتماعی را با الهام از نظریه جیمز کلمن با دو مولفه ارتباطات درون خانوادگی (مانند تعاملات بین والدین و با فرزندان، حضور فیزیکی در خانه، تعداد فرزندان، اعتماد فردی، تحرک خانواده، همکاری) و ارتباطات بیرون خانوادگی (مانند ارتباط با مسئولان، معلمان مدرسه، ارتباط با والدین دوستان فرزندان، میزان شناخت از همسایگان و ...) اندازه‌گیری کردند. موفقیت تحصیلی نیز با معدل ترم قبل و سال قبلی سنجیده شد. نتایج آن‌ها نشان داد ۲۱/۲ درصد دانش آموزان از نظر درسی ضعیف، ۳۱/۳ درصد متوسط و ۴۷/۵ درصد خوب بودند. هم‌چنین میانگین میزان سرمایه اجتماعی خانواده‌ها برابر با ۶۸ (از حداقل ۵۰ و حداکثر ۹۴) بود. نتایج آزمون‌های استنباطی حاکی از رابطه مثبت و معنی‌دار بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان بود (ص: ۱۶۹).

نیسی، نجاریان و پورفرجی (۱۳۸۰) در «مقایسه عملکرد تحصیلی، سلامت روانی و جسمانی دانش آموزان پسر فاقد و واجد پدر با توجه به نقش تعدیل‌کننده حمایت اجتماعی» که بر روی ۱۰۰ نفر دانش آموزان فاقد پدر و ۱۰۰ نفر دانش آموزان دارای پدر که به صورت تصادفی از بین دبیرستانهای نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهرستان اهواز انتخاب شده بودند، تأثیر حمایت اجتماعی مربوط به دوستان و حمایت اجتماعی مربوط به خانواده را بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان مورد مطالعه قرار داد. نتایج به دست آمده حاکی از این بود که بین سلامت روانی، سلامت جسمانی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر، بدون در نظر گرفتن حمایت اجتماعی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده، تفاوت معنی‌دار وجود نداشت، اما بین دانش آموزان فاقد پدر که دارای حمایت اجتماعی بالا بودند و آنهایی که حمایت اجتماعی پایینی داشتند، از لحاظ سلامت روانی و عملکرد تحصیلی تفاوت معنادار وجود داشت. (ص: ۸۳)

پیشقدم و ذبیحی (۲۰۱۱/۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر [سطح تحصیلات، سرمایه فرهنگی و اجتماعی والدین بر موفقیت تحصیلی]»، معدل دانشگاهی ۳۲۰ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی رشته زبان که در سه دانشگاه مختلف تحصیل می‌کردند را به عنوان سنج موفقیّت تحصیلی در نظر گرفتند. آن‌ها هم‌چنین پنج مؤلفه توانمندی اجتماعی، همبستگی اجتماعی، میزان سواد، توانمندی فرهنگی و برون‌گرایی را به عنوان شاخص‌های سرمایه اجتماعی - فرهنگی خانواده منظور کردند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که موفقیت تحصیلی رابطه معنی‌دار با توانمندی اجتماعی ($r = .177$)، همبستگی اجتماعی ($r = .211$)، میزان سواد ($r = .365$)، توانمندی فرهنگی ($r = .298$) و برون‌گرایی ($r = .142$) داشت (ص: ۵۳).

- نوغانی (۱۳۸۶) در «تأثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دست‌یابی به آموزش عالی» که بر روی یک نمونه ۱۶۶۷ نفری از دانش‌آموزان دختر و پسر دوره پیش‌دانشگاهی مدارس دولتی و غیرانتفاعی استان خراسان در سال تحصیلی ۸۰-۸۱ انجام گرفت و در آن تأثیر متغیرهای مستقل سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و پیشینه تحصیلی دانش‌آموزان را بر احتمال قبول شدن آنها در دانشگاه مورد بررسی قرار داد، به این نتیجه رسید که «از بین مجموع متغیرهای مستقل، متغیر سرمایه اجتماعی والدین، سهم معناداری در تبیین واریانس نمره کل دانش‌آموزان ندارد ($P = 0/15$)» (ص، ۹۳).

هوانگ (۲۰۰۸) در تحقیق خود در نروژ بر روی دوازده هزار دانش‌آموز دبیرستانی، تأثیر سرمایه اجتماعی را بر پیشرفت تحصیلی آنها مورد بررسی قرار داد. رابطه والدین و فرزندان، رضایت از مدرسه، وضعیت اقتصادی خانواده و نحوه انطباق دانش‌آموز با مدرسه، متغیرهای مستقل و پیشرفت تحصیلی نیز متغیر وابسته تحقیق بود. نتایج نشان داد سرمایه‌های انسانی و اقتصادی یازده درصد واریانس پیشرفت تحصیلی و سرمایه اجتماعی نوزده درصد واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کردند (ص، ۱۲).

لی و بوئن (۲۰۰۶) در مطالعه خود روی ۴۱۵ نفر از دانش‌آموزان سال سوم تا پنجم دبستان در آمریکا، تأثیر میزان و اشکال گوناگون مشارکت والدین بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سفید پوست، سیاه‌پوست و لاتین تبار را مورد سنجش قرار دادند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که والدین متعلق به طبقات بالاتر، مشارکت و دخالت بیشتری در امور درسی فرزندان خود داشتند، چون از نظر برنامه‌شغلی و امکانات مالی توانایی اینکار را داشتند. نتایج هم‌چنین نشان داد که مشارکت

والدین و انتظارات درسی والدین از کودکان، بیشترین تأثیر را روی پیشرفت تحصیلی آنها داشت (ص، ۲۱۱).

ژاگر و هولم^۲ (۲۰۰۳) در " کدامیک از عوامل زمینه ای در موفقیت تحصیلی بین نسلی موثر تر هستند: طبقه اجتماعی، سرمایه فرهنگی یا توانایی شناختی؟ رویکرد اثرات تصادفی" با به کارگیری داده های پیمایش طولی جوانان دانمارکی^۳ که شامل اطلاعات در زمان های متفاوت از حدود ۳۰۰۰ نفر می شد، موفقیت تحصیلی دانش آموزان در رفتن از یک سطح آموزش به سطح دیگر را مطالعه نمودند. طبقه اجتماعی دانش آموزان توسط موقعیت شغلی پدران و سرمایه فرهنگی آنها بوسیله میزان تحصیلات پدران سنجیده شد. توانایی شناختی در ۱۴ سالگی به وسیله سوالاتی درباره توانمندی های کلامی، فضایی و منطقی - استدلالی دانش آموزان اندازه گیری گردید. نتایج تحقیق نشان داد که اولاد دانش آموزان برخاسته از طبقات اقتصادی - اجتماعی بالاتر، توانایی های شناختی بیشتری نیز داشتند و ثاباً مهم ترین متغیر تأثیر گذار بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان، طبقه اجتماعی پدران آنها بود و سرمایه فرهنگی تأثیر کمتری داشت و در درجه دوم اهمیت قرار داشت و توانایی های ذهنی دانش آموزان در مرتبه سوم اهمیت واقع بودند (ص، ۱۸).

مبانی نظری تحقیق

در پژوهش حاضر رابطه متغیرهای خانوادگی (مانند میزان وقت و زمانی که والدین صرف نظارت و رسیدگی به امور آموزشی فرزندان میکنند و یا نوع روابطی که در خانواده جاری است) با عملکرد تحصیلی دانش آموزان مورد واکاوی قرار می گیرد. این گونه مغیرها اخیراً توسط اندیشمندانمانتر جیمز کلمن (۱۹۸۸؛ ۱۹۹۰) و پیر بوردیو (۱۹۸۳) با مفهوم سرمایه اجتماعی صورت بندی شده اند بنابراین مبانی نظری تحقیق به آن شکل بیان می شوند.

کسی که بیشترین سهم را در شهرت و آزه سرمایه اجتماعی، مخصوصاً در جامعه شناسی داشته است و در واقع این مفهوم با نام او عجین شده است، جیمز کلمن است. او نخست در سال ۱۹۸۸ در مقاله ای با عنوان «نقش [سرمایه اجتماعی در خلق سرمایه انسانی] این مفهوم را معرفی کرد، سپس در سال ۱۹۹۰ در کتاب «بنیادهای نظریه اجتماعی»^۴ آن را بسط و گسترش داد. او تعریف مشخص و واضحی از سرمایه اجتماعی را پیش نمی نهد، بلکه مطرح می کند «سرمایه اجتماعی شیئی واحد نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آنها شامل جنبه ای از

یک ساختار اجتماعی هستند و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند، تسهیل می‌کنند» به علاوه این که «سرمایه اجتماعی، مانند سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی، کاملاً تعویض پذیر نیست، اما نسبت به فعالیت‌های بخصوصی تعویض پذیر است...» و این که «سرمایه اجتماعی نه در افراد و نه در ابزار فیزیکی تولید قرار ندارد» (کلمن، ۱۹۹۰: ۴۶۲) بلکه سرمایه اجتماعی در ارتباط داشتن با دیگران وجود دارد (شارع پور، ۱۳۸۳).

از نظر کلمن تعهدات و انتظارات، تأثیر عمده‌ای بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد، همچنین تعداد فرزندان یک خانواده و نوع ارتباط والدین با فرزندان، نظارت داشتن بر امور درسی فرزندان و مشارکت والدین در این امر، ابعادی از سرمایه اجتماعی خانواده هستند که می‌تواند تأثیر بسزایی بر موفقیت تحصیلی فرزندان داشته باشد.

پیر بوردیو بین چهار نوع سرمایه تفاوت قائل می‌شود؛ سرمایه اقتصادی که معمولاً به صورت ثروت، دارایی و پس انداز جلوه گر می‌شود و به شکل حق مالکیت نهادینه می‌گردد؛ سرمایه نمادین^۵ که به معنی شهرت و اعتبار اجتماعی است، حاصل بازشناسی مشروعیت پایگاه کسی است که آن را در اختیار دارد [...] پس سرمایه نمادین به نگاه دیگران [نسبت به آن شخص] بستگی دارد (شویره و فونتن، ۱۳۸۵: ۱۰۱)، یعنی سرمایه نمادین متأثر از برداشت‌های دیگران از شهرت و اعتبار فرد است. سرمایه فرهنگی^۶ که به صورت دانش، مهارت، تحصیلات و تخصص متجلی می‌شود و به شکل مدارج تحصیلی نهادینه می‌شود و بالاخره سرمایه اجتماعی که مجموع منابع و ذخائر بالقوه و بالفعلی است که در نتیجه دارا بودن شبکه با دوامی از روابط کم و بیش نهادینه شده آشنایی متقابل بین افراد، به وجود می‌آید. سرمایه اجتماعی، در درون ساختار روابط افراد قرار دارد یعنی بستگی به این دارد که فرد چه کسانی را می‌شناسد و با آنها در ارتباط است. این افراد هستند که سرمایه اجتماعی شخص را تشکیل می‌دهند و هر چه آن‌ها از نظر میزان تحصیلات و مهارت، میزان دارایی و مالکیت و از نظر میزان احترام و اعتبار اجتماعی در درجه بالاتری قرار داشته باشند، به منزله سرمایه اجتماعی آن فردی است که با این اشخاص رابطه خوبی دارد. بوردیو معتقد است که اشکال مختلف سرمایه قابل تعویض و تبدیل شدن به یکدیگر است. با توجه به مباحث نظری مطرح شده در بالا، فرضیه‌های تحقیق به صورت زیر بیان می‌شوند.

۱- بین انتظارات والدین از فرزندان و موفقیت تحصیلی آن‌ها رابطه وجود دارد.

۲- بین مشارکت والدین در امور درسی فرزندان و موفقیت تحصیلی آن‌ها رابطه وجود دارد.

۳- بین نوع روابط والدین با فرزندان و موفقیت تحصیلی آن‌ها رابطه وجود دارد.

۴- بین سرمایه اقتصادی دانش آموزان و موفقیت تحصیلی آن‌ها رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر، پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود. برای نمونه گیری از روش نمونه گیری طبقه‌ای تصادفی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر سال اول راهنمایی نواحی شش‌گانه‌ی شهر اصفهان می‌شد و به منظور برآورد حجم نمونه مورد مطالعه از فرمول کوکران استفاده شد. دقت احتمالی برابر با $0/048$ در نظر گرفته شد. به این ترتیب حجم نمونه مطلوب برابر ۴۱۷ نفر محاسبه شده است که پس از حذف ۷ پرسشنامه، ۴۱۰ پرسشنامه در تحلیل نهایی مورد استفاده قرار گرفتند. پرسشنامه از اعتبار صوری برخوردار بود و پایایی متغیر روابط خانواده برابر با $0/74$ بود.

نحوه سنجش متغیرها

متغیر نوع ارتباط والدین با فرزندان به کلیه روابط موجود میان والدین و فرزندان مثل داشتن روابط صمیمانه با یکدیگر اشاره دارد و با سؤالاتی درباره صمیمی بودن رابطه والدین با یکدیگر و با فرزندان، مشورت اعضای خانواده با یکدیگر، حل مشکلات فرزندان توسط والدین، وجود یا عدم وجود تفاوت میان فرزندان توسط والدین و درد دل فرزندان با والدین یا افراد دیگر در منزل مورد سنجش قرار گرفت.

متغیر انتظارات والدین از فرزندان در مورد امور درسی، شامل توقعاتی است که والدین از فرزندانشان در مورد امور درسی دارند و تأکیدهای خاص آنان در این مورد. برای سنجش این متغیر، از سؤالاتی درباره توقع والدین از فرزندان در مورد مسائل درسی، رضایت والدین از نمرات درسی، علاقه والدین به انتخاب شغل آینده فرزندان و تأکید والدین بر دروس خاص استفاده شده است.

متغیر مشارکت والدین در امور درسی فرزندان به میزان همکاری و پاسخگویی والدین به اشکالات درسی فرزندان، همچنین اطلاع آنان از وضعیت تحصیلی فرزندان در مدرسه اشاره دارد و با سؤالاتی درباره داشتن یا نداشتن مشاور در مدرسه، تشویق فرزندان توسط والدین به خاطر نمرات خوب آنان، شرکت والدین در جلسات اولیا و مربیان، مشورت والدین با فرزندان در مورد

۱۷۶..... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال یازدهم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶

شغل آینده آنان و برطرف کردن اشکالات درسی توسط والدین یا سایرین مورد سنجش قرار گرفت.

سرمایه اقتصادی خانواده شامل درآمد خانواده و کلیه تواناییهای مادی و مالی خانواده می‌شد و با سؤالاتی درباره فراهم کردن امکانات آموزشی و داشتن یا نداشتن معلم خصوصی، مسافرت یا عدم مسافرت و انواع آن، اتومبیل و انواع آن، منزل شخصی یا اجاره‌ای، شغل والدین و سکونت در مناطق بالا، پایین یا متوسط شهر سنجیده شد.

متغیر وابسته تحقیق که موفقیت تحصیلی بود نیز به وسیله معدل کل سالانه دانش آموزان در سال قبل مورد سنجش قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

جدول شماره (۱) یافته‌های توصیفی تحقیق در باره برخی از متغیرها را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود نتایج تحقیق حاضر نشان داد که ساکنان شهر اصفهان از نظر پایگاه اقتصادی و اجتماعی در حد متوسط قرار دارند. این مسئله با یافته‌های تحقیقات دیگری هم که در زمینه ساختار طبقاتی شهر اصفهان صورت گرفته است مانند حقیقتیان و همکاران (۱۳۹۰)؛ شاهنوشی و رضایی (۱۳۸۸)؛ و یا امیری اسفرجانی (۱۳۸۶) همخوانی دارد؛ یعنی این که بر خلاف دیدگاه رایج که اصفهانی‌ها را افراد پولدار و مرفه قلمداد می‌کند، شهروندان اصفهانی عموماً در سطح متوسط و متوسط رو به پایین قرار دارند.

جدول شماره (۱) یافته‌های توصیفی برخی از متغیرها

متغیر	گزینه	فرآوانی	درصد	متغیر	گزینه	فرآوانی	درصد
جنسیت	دختر	۲۲۰	۵۳/۷	شغل مادر	بالا	۶	۱/۵
	پسر	۱۹۰	۴۶/۳		متوسط	۱۸۶	۴۵/۴
	بالا	۴۷	۱۱/۵		پایین	۲۱۸	۵۳/۲
شغل پدر	متوسط	۱۸۹	۴۶/۱	محل سکونت	مناطق بالا	۵۷	۱۳/۹
	پایین	۱۷۴	۴۲/۴		مناطق متوسط	۲۴۴	۵۹/۷۵
وضعیت طبقاتی خانواده	پایین تر از متوسط	۸۹	۲۱/۷	مناطق پایین	۱۰۹	۲۶/۶	
میانگین مشارکت والدین در امور درسی فرزندان			۳/۸۸	میانگین انتظارات آموزشی والدین از فرزندان			۴/۴۹
میانگین نوع روابط والدین			۳/۳۵				

آزمون فرضیه‌ها:

رابطه برخی متغیرهای خانوادگی با بازدهی تحصیلی.....۱۷۷

در فرضیه اول، رابطه بین انتظارات والدین از فرزندان در امور درسی و میزان موفقیت تحصیلی آنان مؤرد آزمون قرار گرفت. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بود که انتظارات والدین از فرزندان در امور درسی تأثیر مثبتی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان دارد، یعنی هرچه انتظارات والدین از فرزندان بیشتر باشد، میزان موفقیت تحصیلی آنان هم بیشتر می‌شود. از آنجا که سطح معنی داری ۰/۰۰۰ بوده و این رقم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. جدول شماره (۲) برآورد غیر استاندارد ۱، برآورد استاندارد ۰/۶۷۳، خطای معیار (S.E = ۰/۰۰) و نسبت بحرانی (C.R = ۰/۰۰) را گزارش می‌کند.

جدول (۲): رابطه انتظارات والدین و موفقیت تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۶۷۳	۱

در فرضیه دوم، رابطه بین مشارکت والدین در امور درسی دانش‌آموزان و میزان موفقیت تحصیلی آنان به آزمون گذاشته شد. نتایج نشان داد که مشارکت والدین در امور درسی فرزندان تأثیر مثبتی بر موفقیت تحصیلی آنان دارد، یعنی هرچه میزان مشارکت والدین در امور درسی فرزندان بیشتر باشد، موفقیت تحصیلی هم بیشتر می‌شود. از آنجا که سطح معنی داری ۰/۰۰۰ بوده و این رقم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، نشان از معنادار بودن رابطه بین متغیرها دارد. جدول شماره (۳) برآورد غیر استاندارد ۱/۱۱۶، برآورد استاندارد ۰/۶۳۲، خطای معیار (S.E = ۰/۱۷۳) و نسبت بحرانی (C.R = ۶/۴۵۶) نشان می‌دهد.

جدول (۳): رابطه مشارکت والدین و موفقیت تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۰	۶/۴۵۶	۰/۱۷۳	۰/۶۳۲	۱/۱۱۶

در فرضیه سوم بیان شده بود که نوع روابط والدین با فرزندان بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بود که نوع روابط والدین با فرزندان تأثیری بر میزان موفقیت تحصیلی آنان ندارد. از آنجا که سطح معنی داری ۰/۰۰۰ بوده و این رقم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه سوم هم تایید شد. جدول شماره (۴) برآورد غیر استاندارد ۰/۴۸۲، برآورد استاندارد ۰/۴۴۷، خطای معیار (S.E = ۰/۰۸۰) و نسبت بحرانی (C.R = ۶/۰۲۲) می‌باشد.

جدول (۴): نوع روابط والدین و موفقیت تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۰	۶/۰۲۲	۰/۰۸۰	۰/۴۴۷	۰/۴۸۲

فرضیه چهارم تحقیق رابطه بین سرمایه اقتصادی خانواده با میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را مورد آزمون قرار داد. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بود که سرمایه اقتصادی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان تأثیر دارد، یعنی با فراهم کردن امکانات اقتصادی و هزینه‌های آموزشی فرزندان توسط والدین میزان موفقیت تحصیلی افزایش می‌یابد. از آن‌جا که سطح معنی‌داری ۰/۰۰۵ بوده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین رابطه بین متغیرها از نظر آماری معنادار است. جدول شماره (۵) برآورد غیر استاندارد ۰/۳۲۶، برآورد استاندارد ۰/۱۴۰، خطای معیار (S.E.=۰/۱۱۶) و نسبت بحرانی (C.R.=۲/۸۱۲) نشان می‌دهد.

جدول (۵): رابطه سرمایه اقتصادی بر میزان موفقیت تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۵	۲/۸۱۲	۰/۱۱۶	۰/۱۴۰	۰/۳۲۶

بحث و نتیجه‌گیری

کلمن معتقد است که یکی از مؤلفه‌های مهم خانواده که تأثیر بسزایی روی تحصیل دانش‌آموزان دارد، انتظارات والدین از فرزندان درباره ادامه تحصیل فرزندانشان می‌باشد؛ به این معنی که خانواده‌هایی که دوست دارند فرزندانشان تا سطوح عالی ادامه تحصیل دهند، فشار بیشتری بر آنها وارد آورده که بیشتر تلاش کنند و نظارت و کمک بیشتری نیز به فرزندان کرده، امکانات بیشتری برای آنها فراهم می‌سازند. یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های کلمن همسو می‌باشد و اثر انتظارات والدین از فرزندان را بر موفقیت تحصیلی تأیید می‌کند.

از نتایج پژوهش حاضر چنین بر می‌آید که مشارکت والدین در امور درسی فرزندان مانند، رفع اشکالات درسی آنان، شرکت والدین در جلسات اولیاء و مربیان، مشورت در مورد انتخاب شغل آینده و... تأثیر بسزایی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان داشته است. نوغانی هم در پژوهش خود به چنین نتیجه‌ای رسید. در پژوهش‌های انجام شده توسط کردی و غضنفری (۱۳۹۴) هوانگ، و لی و بوئن هم دیده شد که والدین متعلق به طبقات بالاتر، مشارکت و دخالت بیشتری در امور درسی فرزندان خود داشتند، چون از نظر برنامه‌شغلی و امکانات مالی توانایی اینکار را داشتند.

از نتایج پژوهش‌های هوانگ و نوغانی در زمینه تأثیر سرمایه اقتصادی بر میزان موفقیت تحصیلی، چنین بر می‌آید که، سرمایه اقتصادی خانواده مانند امکانات مالی، نوع مسکن، وسایل اختصاصی

رابطه برخی متغیرهای خانوادگی با بازدهی تحصیلی.....۱۷۹

فرزندان و... اثر معناداری بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد. این نتایج با یافته های تحقیق انجام شده همسو می باشد و آن را مورد تأیید قرار می دهد.

یافته های حاصل از تحلیل داده ها در پژوهش داده ها نشان داد که متغیر سرمایه اجتماعی خانواده با عنایت به شاخصهایی که با آن سنجیده شده است، در صورت حضور متغیر سرمایه اقتصادی خانواده، تأثیر معنی داری بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد. یعنی هرچه قدر سرمایه اجتماعی و اقتصادی خانواده توسعه یابد، میزان موفقیت تحصیلی هم افزایش می یابد.

پی نوشت ها

- ¹ - Institutionalized cultural capital
- ² - Mads Meier Jaeger and Anders Holm
- ³ - Danish youth Longitudinal panel survey
- ⁴ - Foundations of Social Theory
- ⁵ - Symbolic capital
- ⁶ - Cultural capital

منابع

- بوردیو، پیر. (۱۹۸۳). شکل های سرمایه. در تاجبخش، کیان (۱۳۸۴)، **سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه**، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، نشر شیرازه.
- حقیقتیان، منصور؛ حقیقت، فرشته؛ قریشی، سید رسول و محسنی پور، پروانه (۱۳۹۰)، **تأثیر روابط خانوادگی بر بهداشت روانی فرزندان در شهر اصفهان**، مجله علمی- پژوهشی تحقیقات نظام سلامت شارع پور، محمود (۱۳۸۳)، **سرمایه اجتماعی**، تهران، انتشارات کویر.
- قاسمی، وحید؛ کاظمی، مهری (۱۳۸۸)، **تحلیلی جامعه شناختی بر نقش خانواده در میزان برخورداری از سرمایه اجتماعی**، مجله علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، سال پنجم، شماره اول، بهار و تابستان، ص ۲۱۸-۱۸۹.
- کردی، حسین و شهربانو غضنفری. (۱۳۹۴). «تبیین جامعه شناختی رابطه میزان سرمایه اجتماعی خانواده با موفقیت تحصیلی فرزندان» فصلنامه جامعه شناسی کاربردی، سال ۲۶، شماره پیاپی ۵۹، پاییز.
- نیسی، عبدالکاسم؛ بهمن بخاریان و سید فرج پورفرجی (۱۳۸۰). "مقایسه عملکرد تحصیلی، سلامت روانی و جسمانی دانش آموزان فاقد و واجد پدر با توجه به نقش تعدیل کننده حمایت اجتماعی در پایه اول دبیرستان های شهرستان اهواز" مجله علوم تربیتی و روانشناسی - دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال هشتم، شماره های ۳ و ۴، پاییز و زمستان، ۶۷-۸۶.
- نوغانی، محسن (۱۳۸۶)، **تأثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی در دست یابی به آموزش عالی**، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و سوم، شماره ۳، پائیز ۱۳۸۶، ص ۱۰۲ - ۷۱.

- Bidwell, Charles E. and Noah E. Friedkin. (1998). **"The sociology of Education"** in Handbook of sociology edited by Neil J. Smelser. Newbury Park, California: Sage Publications, Inc.
- Coleman, James. (1988). Social capital in the creation of Human capital, **American Journal of Sociology**, 95-120
- Coleman, James. (1990). **Foundations of Social Theory**, New York: McGraw Hill publications
- Haralambos, Mike, and Martin Holborn. (2008). **Sociology: Themes and perspectives**. London: Harper Collins publishers.
- Huang, Lihong. (2008). **"social capital and school achievement in Norwegian secondary schools"** from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.lindif.2008.11.004>
- Jaeger, Mads Meier, and Anders Holm. (2003). "Which background factors matter more in intergenerational educational attainment: Social class, Cultural Capital or Cognitive ability? A random effect approach". from: <http://www.econ.ku.dk/cAmfiles>.
- Kerbo, Harold R. (2012). *Social stratification and Inequality: Class conflict in Historical, Comparative and Global perspective*. 8th edition, New York: McGraw Hill.
- Lee, Jung-sook and Natasha K. Bouen. (2006). **"parental involvement, cultural capital, and the Achievement Gap among Elementary school children"** American Educational Research Journal. vol 43, No.2. pp. 143-214.
- Pishghadam, Reza, and Reza Zabihi. (2011). Parental Education and social and cultural capital in Academic Achievement, International Journal of English Linguistics, v. 1, n. 2, sept. www.ccsenet.org/ijel
- Ritzer, George. (2011). *Sociological theory*. Eighth Edition, New York: Alfred A. Knopf.